

Tussen Haringvliet en Brielse Maas: de Bernisse

Een fietstocht van circa 26 km.

Deze fietsroute maakt gebruik van de volgende knooppunten:

Water tussen Voorne en Putten

Wie naar de foto op de volgende pagina kijkt, kan zich moeilijk voorstellen dat hier vlakbij de bewoning, industrie en infrastructuur rond de wereldhaven Rotterdam ligt. Het is ook lastig je voor te stellen dat het kalme watertje dat hier tussen bosjes en weilanden ligt, ooit een drukbevaren scheepvaartroute was. Dat was in een tijd dat Rotterdam nog maar heel weinig voorstelde. De Bernisse, want zo heet dit

water, vormde in de Middeleeuwen een verbinding tussen het Haringvliet en de Maasmond, en daarmee tussen Vlaanderen, Zeeland en Holland.

De Bernisse bij Abbenbroek.

Het water was toen een kilometer breed. Het was ook de scheiding tussen Voorne en Putten, die toen nog duidelijk eilanden waren. Die zijn allang niet meer als zodanig te herkennen, en de Bernisse vormt geen grens meer; ze ligt helemaal binnen de gemeente Nissewaard, die er deels haar naam aan ontleent. Het is nu de blauwe as van een groen recreatiegebied, dat ook Bernisse heet. Prehistorische voorgangers van de middeleeuwse Bernisse waren al van grote betekenis voor de toenmalige bewoners. In de IJzertijd (tussen 800 voor Chr. en het begin van de jaartelling) vestigden zich al boeren in het gebied van de toenmalige Bernisse.

Boeren komen en gaan

De bewoonbaarheid hier werd bepaald door de activiteit van de zee, de zeearmen en de rivieren. Soms was het land hier eeuwenlang onbewoonbaar, om, zodra dat kon, weer in gebruik te worden genomen door nieuwe pioniers. Zo troffen mensen die in de 7de eeuw voor Chr. het gebied gingen verkennen een veengebied aan. Kreeken die het gebied doorsneden, ontwaterden stukken veen, waardoor deze door boeren in gebruik konden worden genomen. Ze hielden er vee en verbouwden gewassen, zoals granen. Maar ook huttentut, een gras met oliehoudende zaden dat het goed doet op een veenondergrond. De hele Maasdelta veranderde voortdurend van aanzien door de invloed van de zee en de zee-armen, die hele stukken land wegspoelden en elders nieuw, vruchtbaar land aanmaakten door slib af te zetten. Die 'aanwassen' werden kostbaar akkerland, dat de moeite waard was om te beschermen door er in de Middeleeuwen (lage) dijken omheen te leggen. Zo ontstonden binnen de gebieden die we nu 'Voorne' en 'Putten' noemen, clusters van kleine polders.

Een deel van het huidige Putten bestond uit de poldertjes Geervliet, Biervliet, Spijkenisse, Vriesland en Putten. Die dijkaanleg werd geleid door edelen, abdijen en burgers. Zij werden 'ambachtsheren' van het nieuwe land.

Kaart uit 1753; duidelijk is te zien dat varen over de Bernisse veel tijd scheelde en beschutting bood.

Machtige heren met grote belangen

De te bedijken stukken grond waren uitgegeven door de heren van Voorne en Putten, machtige vazallen van de graaf van Holland. Hun macht werd vertaald in forse stenen burchten, waarvan de ruïnes van Oostvoorne en Heenvliet nog restanten zijn. Die waren bezit van de heren van Voorne; van de kastelen van hun tegenhangers op Putten, Valkenstein bij Poortugaal en Huis te Geervliet bij de gelijknamige plaats, zijn alleen nog de terreinen (vaag) herkenbaar. Maar de heren van Putten deden in macht niet onder voor die van Voorne. Nicolaas III van Putten was bijvoorbeeld een naaste vertrouweling van graaf Floris V. Mannen als hij hadden grote invloed in het Hollands-Zeeuws gebied en speelden een belangrijke rol bij de bedijkingen, waar ze zelf natuurlijk ook baat bij hadden. Door hun bemoeienis werden rond 1300 de afzonderlijke poldertjes omgeven door één lange ringdijk. Tot 1862 stond het vroegere Hoogheemraadschap van Putten bekend als 'de Ring van Putten'.

De Heren van Voorne en Putten hadden hun machtspositie voor een groot deel te danken aan de toenmalige strategische ligging van hun territoria: tussen Holland en Vlaanderen, en aan weerszijden van de Bernisse, de economische hoofdader van zuid naar noord en vice versa. Dat maakte het mogelijk en makkelijk om tol te heffen van de schippers die deze route volgden.

Al in de 12de eeuw lag zo'n tol bij Geervliet. De opbrengsten - 5% van de waarde van de vracht, met een bepaald maximum - gingen tot 1179 rechtstreeks naar de Duitse keizer. In dat jaar werden de tolrechten overgedragen aan de Hollandse graaf Floris III. Zijn opvolgers verpachtten het tolrecht af en toe aan de Heren van Putten, die zelf nog allerlei speciale belastingen hieven op het transport van wijn en haring.

Wat de open Zeeuwse en Hollandse wateren aan welvaart brachten, konden ze ook even gemakkelijk weer afnemen. Hoe machtig de graven en de heren ook waren, ze konden niets beginnen tegen de geleidelijke verzanding van de Bernisse, en zeker niet tegen de catastrofale Sint-Elisabethsvloed van 1421. Die veroorzaakte een doorbraak ten oosten van Putten: het Spui, en dat bleek een aantrekkelijk alternatief voor de scheepvaart. Het verlenen van stadsrechten aan Geervliet (1381) en Heenvliet (1469) veranderde niets aan het feit dat de bloeitijd van de havenplaatjes voorbij was. De Bernisse werd geleidelijk ingepolderd, tot alleen een brede sloot overbleef.

Bij archeologisch onderzoek op de plek van de Hof van Putten werd dit bijzonder

De bevolking schakelde over op de landbouw, en tot vandaag de dag hebben Voorne en Putten voor een groot deel een agrarisch karakter. Wel heeft de explosieve groei van Spijkenisse na 1965 het landelijke karakter van Putten sterk veranderd. De welvaart van de bewoners is niet meer te danken aan tolheffing of akkerbouw. Zij recreëren nu aan de oevers van de 'nieuwe' Bernisse.

De Route

Vertrek van metrostation de Akkers: Jan Damenweg naar het westen, rechtsaf de Lageweg. Je bevindt je nu op de route tussen de knooppunten **14** en **80**. Bij **80** linksaf het fietspad op dat langs de Rietbroekweg loopt.

Bij **79** rechtsaf naar de Dorpsweg.

Tussen **79** en **78** kom je langs **Biert**, voor het eerst genoemd in 1304. Vanaf Biert fiets je over de Biertse dijk, vlak voor en na **78** heet deze dijk de Ringdijk.

De Biertse dijk loopt om de polder Biert heen, die is bedijkt in de 12de eeuw. Deze polder heeft nog een middeleeuws verkavelingspatroon, te herkennen aan de blokvormige percelen grond.

Bij **44** gaat het fietspad onder de N218 door.

Door naar **43**.

Geervliet ontstond waarschijnlijk in de 12de eeuw, als nederzetting langs de Bernisse. De naam valt voor het eerst in een stuk uit 1179, als de Duitse keizer het recht van tolheffing overdraagt aan de graaf van Holland. De Tolstraat en de Toldijk, die naar Heenvliet voert, herinneren er nog aan. Het plaatsje had een haven, die bestond uit een afgedamde zijkreek van de Bernisse. Hij lag langs de huidige Spuikade. De nabijgelegen Ringdijk draagt nog steeds de naam van de 'Ring van Putten' die vanaf 1305 het eiland beschermde. Het water van de Bernisse kwam toen tot aan deze dijk.

De Heren van Putten hadden vanaf het begin van de 14de eeuw hun hoofdkwartier in kasteel Geervliet, beter bekend als de Hof van Putten. Het stond iets ten zuiden van de nog steeds bestaande dorpskerk. Toen de Heren vanwege hun politieke aspiraties Geervliet verruilden voor Den Haag, raakte het kasteel in verval. In 1830 werd het gesloopt. Een eeuw lang was het kasteelterrein nog goed herkenbaar; het verdween bij de aanleg van de nieuwe straatweg van Rotterdam naar Brielle (de Groene Kruisweg) in de jaren 30 van de vorige eeuw.

De kerk zelf, die van oorsprong de Onze Lieve Vrouwe Kerk heette, is gebouwd in het begin van de 14de eeuw en in de eeuwen daarna nog herhaaldelijk verbouwd. Hier ligt de beroemdste Heer van Putten begraven: Nicolaas III, die na een veldtocht tegen de Friezen in 1311 kwam te overlijden. Het **grafmonument** dat voor hem en zijn vrouw Aleida na haar overlijden in 1316 werd opgericht, is een van de vroegste voorbeelden van dit soort tombes in Nederland.

Voor een bezoek aan de kerk bel een van de kosteren: Klaas van Koppen 0181-663045 of Hans van Driel 0181-662238

Het Hof van Putten en de kerk van Geervliet.
(Tekenaar Cornelis Pronk 1749-1757)

Graftombe van Nicolaas III van Putten en zijn vrouw Aleida.

Het voormalige stadhuis van Geervliet. Hier was tot 1500 een gasthuis met kapel gevestigd. De oude kapel is nog te herkennen aan het gotische raam.

Steek de Bernisse over richting Heenvliet.

Fiets door naar **39**.

Tegenover Geervliet ligt **Heenvliet**. Heenvliet ligt op de Voornse oever van de Bernisse. De vroegere insteekhaven van Heenvliet is nog goed te herkennen langs de Toldam – een herinnering aan de middeleeuwse tolheffing. Vlakbij ligt de Markt, met mooie huizen uit de 18de eeuw.

De havenkom van Heenvliet.

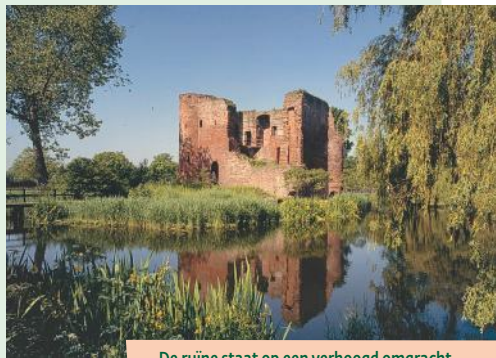

i Achter Markt nr. 10-12 ligt de ruïne van kasteel Heenvliet, beter bekend als **Ravesteijn**. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd het kasteel verwoest door de watergeuzen, die de Geervlietse tegenhanger ongemoeid lieten. Dat kasteel werd echter in 1830 gesloopt, terwijl de Heenvlietse ruïne tot de dag van vandaag bleef staan.

Van het oorspronkelijke kasteel, in 1254 gebouwd door Hugo van Voorne, resteert de donjon van 11 x 14 meter. Aan drie kanten zijn de muren tot bovenaan behouden gebleven. Van de woonvleugels resteren nog enkele fundamenteën.

De ruïne is te bezoeken tijdens de jaarlijkse Beeldentuin van eind mei tot half juni, op zaterdagen van 12.00- 17.00 uur. zie www.beeldentuin.ravesteijn.nl

De ruïne staat op een verhoogd omgracht terrein in een schilderachtige omgeving.

Vervolg vanaf **39** de weg langs de Bernisse naar **45**.

Tussen knooppunt **45** en **77** ligt **Abbenbroek**.

Ook in Abbenbroek - ontstaan rond 1200 - bestaat de oude havenkom nog steeds. Het is nu een water middenin de dorpskern; de dijk eromheen heet de Ring. Een klein watertje voert naar de huidige Bernisse. De kerk, oorspronkelijk uit de 13de eeuw, ligt ook hier, net als in Heenvliet, lager dan de bebouwing rond de haven.

Vervolg de weg naar **Zuidland** via knooppunt **82**.

Zuidland kreeg pas tolrechten en stapelmarktrechten in het midden van de 14de eeuw. Ook hier werd een haven aangelegd binnen een ring. Nu ligt ook hier een vijver: het restant van de Zuidlandse havenkom.

De havenkom van Abbenbroek.

In Zuidland kan je op de Breedstraat even pauze houden, bijvoorbeeld bij Bistro's lands Bakkie.

Fiets nu door naar **83**.

Vervolg de weg langs de Bernisse richting knooppunt **76**.

De Bernisse komt hier uit op het Spui, het brede water dat vanaf de Sint-Elisabethsvloed van 1421 het Haringvliet met de Oude Maas verbindt en de Bernisse als noord-zuidroute verving. Net als de Bernisse en zijn gegraven opvolger, het Kanaal door Voorne, heeft het zijn betekenis als transportas over water allang verloren.

Het eind van de Bernisse.

Ga na de brug linksaf richting **84**, hier rechtsaf naar **Simonshaven**.

Simonshaven, weer aan de Puttense kant van de Bernisse, is het laatste van de oude 'Bernissegadjes' op deze route. Het dorp is vernoemd naar Simon van Putten, de broer van Nicolaas III, die hier begin 14de eeuw een haven liet aanleggen. Hier is geen water meer te bekennen in de haven, maar net als in Abbenbroek en Zuidland is de naam 'Ring' bewaard gebleven.

Fiets terug vanuit Simonshaven, ietsje richting **84**. Blijf echter de Schuddebeursdijk volgen; eerst verder naar het zuiden en dan links langs het Spui. Weer links afslaan naar de Rachelseweg; op de T-splitsing even linksaf naar de Garsdijk en meteen weer rechts naar de Riethilseweg, over de Lageweg naar Spijkenisse naar **14**, eindpunt van deze route.